

۱۳. اصول اساسی استفاده از اسلحه و زور

توسط ضابطین قانون

هشتمین کنگره سازمان ملل برای پیشگیری از جرایم و رفتار با مجرمین، با یادآوری برنامه اقدام مصوب هفتمین کنگره سازمان ملل برای پیشگیری جرایم و رفتار با مجرمین و مورد تأیید مجمع عمومی طی قطعنامه ۴۰/۳۲ مورخ ۲۹ نوامبر ۱۹۸۵، همچنین با یادآوری قطعنامه شماره ۱۴ هفتمین کنگره که در آن از کمیته پیشگیری و کنترل جرایم خواسته شده تدابیری جهت اجرای مؤثرتر «قواعد اعمال ضابطین قانون» اتخاذ نماید،

با توجه تحسین آمیز به کارهای انجام شده، پیرو قطعنامه شماره ۱۴ هفتمین کنگره، توسط کمیته فوق الذکر، اجلاس مقدماتی بین المنطقه ای هشتمین کنگره سازمان ملل برای پیشگیری از جرایم و رفتار با مجرمین در خصوص قواعد و رهنمودهای پیشگیری از جرایم و عدالت جزایی و اجرا و اولویتهای استانداردهای جدید و نیز توسط اجلاسهای مقدماتی منطقه ای هشتمین کنگره،

۱. اصول اساسی مربوط به استفاده از زور و اسلحه توسط ضابطین قانون به شرح در ضمیمه قطعنامه حاضر را تصویب می نماید؛

۲. به دول عضو توصیه می نماید که اصول اساسی ملی، منطقه ای و بین المللی تحت اقدام و اجرا قرار گرفته و در این راه به شرایط و سنتهای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی هر کشور توجه شود؛

۳. از دول عضو دعوت می نماید که اصول اساسی مزبور را در چارچوب قوانین و رویه های ملی خود مورد توجه قرار داده و محترم بشمارند؛

۴. همچنین از دول عضو دعوت می نماید که اصول اساسی مزبور را به اطلاع ضابطین سایر اعضای شاخه مجریه، قضات، وکلا و قانونگذاران و عموم مردم برسانند؛

۵. باز هم از دول عضو دعوت می نماید که دبیرکل را هر ۵ سال یک بار بعد از سال ۱۹۹۲ از پیشرفت حاصله در اجرای اصول اساسی مزبور، از جمله پخش، درج آنها و قوانین ملی، رویه ها و خط مشی ها و آیین کارهای ملی، مسائل موجود در اجرای آنها در سطح ملی و کمکهای لازمه از جامعه بین المللی مورد بررسی قراردادده و از دبیرکل درخواست می نماید که گزارشی از این بابت به نهمین کنگره سازمان ملل برای پیشگیری

از جرایم و رفتار با مجرمین ارائه کند؛

۶. به کلیه دولتها متوسل می‌شود که سمینارها و دوره‌های آموزشی در سطح ملی و منطقه‌ای درباره نقش ضابطین قانون و ضرورت محدودیت استفاده از زور و اسلحه توسط ضابطین قانون تشکیل بدهند؛

۷. **مصرانه** از کمیسیونهای منطقه‌ای، مؤسسات منطقه‌ای و بین‌المنطقه‌ای مربوط به پیشگیری از جرایم و رفتار با مجرمین، سازمانهای تخصصی و سایر تشکیلات نظام ملل متحد، سایر سازمانهای بین‌الدولتی ذی‌ربط و سازمانهای غیردولتی که دارای حالت مشورتی شورای اقتصادی و اجتماعی هستند می‌خواهد که به طور فعال در اجرای اصول اساسی مزبور شرکت نموده و دبیرکل را از تلاشهای انجام شده برای انتشار و اجرای آنها و حدود اجرای اصول اساسی مطلع نمایند و از دبیرکل درخواست می‌نماید که اطلاعات مزبور را در گزارش خود به کنگره نهم بگنجانند؛

۸. از کمیته پیشگیری و کنترل جرایم می‌خواهد که این مطلب را با قید اولویت مورد توجه قرار داده و طرق حصول اطمینان از اجرای مؤثر قطعنامه حاضر را بررسی نماید؛

۹. از دبیرکل درخواست می‌نماید که:

الف) قدمهای لازمه را برای انعکاس قطعنامه حاضر به دولتها و نیز ارکان ذی‌ربط سازمان ملل برداشته و برای انتشار اصول اساسی مزبور در گسترده‌ترین سطوح اقدام نماید؛

ب) این اصول اساسی را در متن شماره جدید نشریه سازمان ملل تحت عنوان «حقوق بشر: مجموعه اسناد بین‌المللی» درج نماید؛

ج) بنا به درخواست دول ذی‌علاقه، خدمات کارشناسی و مشورتهای منطقه‌ای و بین‌المنطقه‌ای برای کمک به اجرای اصول اساسی مزبور ارائه نموده و در خصوص معاضدتهای فنی و آموزشی که عملاً صورت گرفته است به نهمین کنگره گزارش بدهد؛

د) به کمیته (پیشگیری و کنترل جرایم) در اجلاس دوازدهم آن راجع به اقدام انجام شده جهت اجرای این اصول اساسی گزارش بدهد؛

۱۰. از نهمین کنگره و جلسات مقدماتی آن درخواست می‌نماید که پیشرفت حاصله اجرای این اصول اساسی را مورد بررسی قرار دهد؛

اصول اساسی استفاده از زور و اسلحه توسط ضابطین قانون

با توجه به این که ضابطین قانون^{۴۴} یک خدمت اجتماعی دارای اهمیت زیاد است و بالنتیجه حفظ و در موارد لازمه، بهبود شرایط کار و موفقیت آنها ضروری است، با توجه به این که قرار گرفتن حیات و ایمنی ضابطین قانون در معرض تهدید بایستی خطری برای ثبات جامعه به طور کلی محسوب شود؛

با توجه به این که قواعد حداقل استاندارد رفتار با زندانیان، شرایطی که مأموران زندان ممکن است در انجام وظایف معمولی خود به زور متوسل شوند معین نماید، با توجه به این که ماده ۳ از قواعد اعمال ضابطین قانون مقرر می نماید ضابطین مزبور فقط در مواردی که کاملاً ضرورت داشته باشد و تا میزانی که برای انجام وظایف آنها لازم است به زور متوسل خواهند شد،

با توجه به این که اجلاس مقدماتی هفتمین کنگره سازمان ملل برای پیشگیری از جرایم و رفتار با مجرمین، منعقد در وارنا، ایتالیا روی مطالبی که در جریان فعالیت گسترده روی محدودیتهای استفاده از زور اسلحه توسط ضابطین قانون باید پیگیری شود، توافق نموده بود،

با توجه به این که هفتمین کنگره در قطعنامه چهاردهم خود تأکید کرده بود که استفاده از زور و اسلحه توسط ضابطین قانون باید مطابق با احترام مقتضی به حقوق بشر باشد،

با توجه به این که شورای اقتصادی و اجتماعی در قطعنامه ۱۹۸۶/۱۰، قسمت یازدهم، مورخ ۲۱ مه ۱۹۸۶ از دول عضو دعوت نموده که توجه خاص به اجرای قواعد استفاده از زور و اسلحه توسط ضابطین قانون بنمایند و مجمع عمومی در قطعنامه ۴۱/۴۹

۴۴. طبق تفسیر ماده یک از قواعد اعمال ضابطین قانون، اصطلاح «ضابطین قانون» شامل کلیه مأموران قانون خواه انتخاب شده یا منصوب شده است که اختیارات پلیسی را، بخصوص جهت دستگیری و بازداشت اعمال می نمایند. در کشورهایی که اختیارات پلیس توسط مقامات نظامی اعمال می گردد، خواه با استفاده از لباس متحد الشکل (یونیفورم) یا غیر آن، یا توسط نیروهای امنیت کشور اعمال می شود، مریف ضابطین قانون شامل چنین مأمورانی می گردد.

مورخ ۴ دسامبر ۱۹۸۶ این توصیه شورا را مورد استقبال قرار داده است،
با توجه به این که ضمن رعایت ایمنی فردی، اهمیت نقش ضابطین قانون در
مدیریت عدالت، حمایت از حق حیات، آزادی و امنیت شخصی و مسؤولیت آنها در حفظ
ایمنی عمومی و آرامش اجتماعی و اهمیت خصوصیات، آموزشها و رفتارهای آنان باید
مورد تأکید قرار گیرد،

اصول اساسی زیر که برای دول عضو در امر تضمین و ترویج نقش صحیح ضابطین
قانون تهیه شده است، بایستی توسط دولتها در چارچوب وضع قوانین و رویه های ملی مورد
توجه و احترام قرار گیرد و به اطلاع ضابطین قانون و نیز افرادی از قبیل قضات، دادرسان،
و کلا، اعضای شاخه مجریه و مقننه و عموم مردم برسد.

مقررات عمومی

۱. دولتها و سازمانهای ضابط قانون، قواعد و مقررات استفاده از زور و اسلحه علیه
افراد توسط ضابطین قانون را اتخاذ و اجرا خواهند نمود. در تهیه و تنظیم این گونه
قواعد و مقررات، دولتها و سازمانهای ضابط قانون مسائل قوی را که مربوط به استفاده از
زور و اسلحه است بطور مداوم تحت نظر خواهند داشت.

۲. دولتها و سازمانهای ضابط قانون حداکثر انواع مختلف از طرق و تجهیزات
مربوط به ضابطین قانون را با سلاحها و مهمات گوناگون برای تفکیک بین وضعیتهای
مختلف در مقام استفاده از اسلحه و زور پیش بینی خواهند نمود. این اقدام بایستی شامل
ارائه سلاحهای غیرکشنده ناتوان کننده برای استفاده در مواقع مناسب به منظور افزایش
محدودیت استفاده از طرقي که می تواند باعث مرگ یا صدمه جدی افراد شود، باشد. به
همین منظور، ضابطین قانون بایستی بتوانند مجهز به تجهیزاتی جهت دفاع از خود به
صورت سپر، کلاه خود، جلیقه ضد گلوله و وسایل حمل و نقل ضد گلوله باشند تا از نیاز به
استفاده از سلاحهای مختلف به هر صورت کاسته شود.

۳. توسعه و به کارگیری سلاحهای غیرکشنده ناتوان کننده بایستی به دقت ارزیابی
شود تا خطر تهدید افراد غیر ذی ربط را حداقل کاهش دهد و استفاده از سلاحهای مزبور
باید با دقت کنترل شود.

۴. ضابطین قانون در مقام ایفای وظایف خود حتی المقدور از طرق غیرخشونت آمیز
پیش از توسل به زور با اسلحه استفاده خواهند نمود. آنها فقط در مواردی از زور با اسلحه

استفاده خواهند نمود که طرق دیگر کارایی خود را از دست داده یا هیچ گونه امیدی به حصول هدف مورد نظر از طریق آنها نباشد.

۵. در مواردی که استفاده مشروع از زور و اسلحه غیرقابل اجتناب است،

ضابطین قانون:

الف) در استفاده از اسلحه اعتدال نشان داده و عملشان متناسب با شدت جرم و

هدف قانونی که به دنبال کسب آن هستند، خواهد بود؛

ب) صدمات و خسارات را به حداقل رسانده و حیات انسانی را محترم شمرده و

حفظ خواهند نمود؛

ج) اطمینان حاصل خواهند نمود که کمک و امداد پزشکی به افراد مجروح

یا افرادی که تحت تأثیر چنین اقدامی قرار می گیرند، رسانده شود؛

د) اطمینان حاصل خواهند نمود که اقوام یا دوستان نزدیک فرد مجرم یا کسی که

تحت تأثیر اقدام او قرار گرفته است در اولین فرصت ممکنه در جریان امر قرار داده شود؛

۶. وقتی جراحت یا مرگ از توسل به زور و اسلحه توسط ضابطین قانون، ناشی

شود، آنها باید فوراً قضیه را به افراد مافوق خود طبق اصل ۲۲ منعکس نمایند.

۷. دولتها اطمینان حاصل خواهند نمود که استفاده دلخواهانه یا از روی سوء نظر از

زور یا اسلحه توسط ضابطین قانون مشمول مجازات جرایم جزایی بر اساس قانون شود.

۸. شرایط استثنایی مثل ثبات سیاسی داخلی یا هر گونه حالت اضطراری عمومی

نمی تواند برای عدم رعایت این اصول اساسی مورد استفاده قرار گیرد.

مقررات اجتماعی

۹. ضابطین قانون از اسلحه علیه افراد استفاده نخواهند کرد مگر برای دفاع از خود

یا دفاع از دیگران علیه تهدیدات قریب الوقوع به مرگ یا صدمه جدی، یا برای جلوگیری از

ارتکاب جرایم مهم که شامل خطر جدی برای زندگی افراد باشد، یا جهت دستگیری فردی

که چنین خطری را ایجاد نموده و در مقابل اختیارات آنها مقاومت می نماید، یا جلوگیری از

فرار چنین فردی، یا وقتی که روشهای دارای شدت کمتر برای حصول اهداف موجود کافی

نیست. در هر صورت، استفاده عمومی از اسلحه کشنده فقط در مواردی صورت خواهد

گرفت که کاملاً برای حمایت از حیات، چنین کاری اجتناب ناپذیر باشد.

۱۰. در شرایطی که اصل نهم شرح داده شد، ضابطین قانون خود را معرفی و

مشخص نموده و اخطار آشکاری از قصه خود مبنی بر توسل به اسلحه با فرصت کافی برای قبول این اخطار خواهند داد مگر اینکه چنین کاری به طور معقول ضابطین قانون را به مخاطره انداخته و یا ایجاد خطر مرگ یا صدمه جدی برای دیگران بنماید آشکارا بهبود و نامناسب با شرایط باشد.

۱۱. قواعد و مقررات استفاده از اسلحه توسط ضابطین قانون شامل رهنمودهایی خواهد بود که:

الف) شرایط لازمه برای حمل اسلحه توسط ضابطین قانون را مشخص نموده و نوع اسلحه و مهمات مجاز را تعیین نماید؛

ب) اطمینان حاصل نماید که از اسلحه در شرایط مقتضی استفاده شود و صرفاً به صورتی که احتمال خطرات مربوط به صدمات غیر ضروری را کاهش بدهد؛

ج) استفاده از اسلحه و مهمات را که ایجاد صدمات شدید و نامطلوب می نماید یا ایجاد خطرات غیر مجاز می نماید، منع کند؛

د) کنترل، ذخیره و در اختیار گذاشتن اسلحه، از جمله روشهای حصول اطمینان از این که ضابطین قانون در مقابل اسلحه و مهمات آن که در اختیارشان گذاشته می شود مسؤول باشند، تنظیم نماید؛

ه) پیش بینی نماید که همیشه هنگام شلیک اسلحه، در صورت امکان اخطار بدهند؛

و) نظامی برای گزارش استفاده از اسلحه در اجرای وظایف خود، توسط ضابطین قانون پیش بینی نماید؛

مراقبت از اجتماعات غیر قانونی

۱۲. از آنجایی که هر فردی مجاز است در اجتماعات قانونی و مسالمت آمیز طبق اصول اعلامیه جهانی حقوق بشر و میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی، شرکت نماید، دولت‌ها و سازمانهای ضابط قانون و ضابطین قانون بایستی بپذیرند که توسل به اسلحه و زور فقط طبق اصول ۱۳ و ۱۴ به کار برود.

۱۳. در پراکندن اجتماعات غیر قانونی که حالت غیرخوشونت آمیز دارد، ضابطین قانون از توسل به زور اجتناب کرده یا در مواردی که مقدر نیست، استفاده از زور را به حداقل میزان لازمه محدود خواهند کرد.

۱۴. در پراکندن اجتماعات خشونت‌آمیز، ضابطین قانون فقط موقعی از اسلحه استفاده می‌نمایند که روشهای کم‌خطرتر قابل استفاده نیست و فقط تا حداقل میزان لازم این کار را خواهند کرد. ضابطین قانون از اسلحه در این‌گونه موارد استفاده نخواهند کرد مگر با رعایت شرایط مندرج در اصل ۹.

مراقبت پلیسی از افراد تحت بازداشت یا توقیف

۱۵. ضابطین قانون در ارتباط با افراد تحت بازداشت یا توقیف، از زور استفاده نخواهند کرد مگر در مواردی که برای حفظ نظم و امنیت در مؤسسه (نهاد) ضروری باشد یا ایمنی شخصی آنها در معرض تهدید قرار بگیرد.

۱۶. ضابطین قانون در ارتباط با افراد تحت بازداشت یا توقیف از اسلحه استفاده نخواهند کرد مگر جهت دفاع از دیگران در مقابل تهدیدات فوری مرگ یا صدمه جدی یا وقتی که برای جلوگیری از فرار فرد تحت بازداشت یا توقیف که باعث خطرات مندرج در اصل ۹ باشد ضرورت پیدا کند.

۱۷. اصول فوق‌الذکر اثری از لحاظ حقوق، تکالیف و مسؤولیتهای مقامات زندان به شرح مندرج در قواعد حداقل استاندارد برای رفتار با زندانیان، به خصوص مواد ۳۳ و ۴۳ و ۴۵ آن نخواهد داشت.

خصوصیات، آموزش و مشاوره

۱۸. دولت و سازمانهای ضابط قانون اطمینان حاصل خواهند نمود که کلیه ضابطین قانون توسط روشهای آزمایش صحیح انتخاب شده و دارای خصوصیات اخلاقی، روانی و جسمی مناسب جهت اجرای مؤثر نقش خود و طی دوره‌های آموزش حرفه‌ای به طور کامل و آگاهانه هستند. آمادگی مداوم آنها برای اجرای نقش خود بایستی به طور ادواری بررسی شود.

۱۹. دولتها و سازمانهای ضابط قانون اطمینان حاصل خواهند نمود که کلیه ضابطین قانون دارای آموزش لازم بوده و بر طبق استانداردهای مناسب حرفه‌ای جهت استفاده از زور آزمایش شوند. آن دسته از ضابطین قانون که اسلحه حمل نمایند بایستی تنها مواقعی مجاز به حمل اسلحه شوند که دوره‌های خاص مربوط به استفاده از آنها را طی کرده باشند.

۲۰. در آموزش ضابطین قانون، دولتها و سازمانهای ضابط قانون توجه خاصی به

اصول اخلاقی پلیسی و حقوق بشر، به خصوص در مراحل تحقیق و به راههای جانسین استفاده از زور و اسلحه، از جمله حل و فصل مسالمت‌آمیز کشمکشها، درک حرکات جمعیتها، و روشهای تشویق، مذاکره و میانجیگری، همچنین طرق فنی مربوط به تقلیل استفاده از اسلحه و زور، خواهند نمود. سازمانهای ضابط قانون بایستی برنامه‌های آموزشی و روشهای عملیاتی خود را با توجه به موارد مختلفی که پیش می‌آید بررسی و اصلاح نمایند.

۲۱. دولتها و سازمانهای ضابط قانون بایستی روشی جهت مشاوره در مواردی که ضابطین قانون که مجاز به حمل اسلحه تحت فشار روحی قرار گیرند، پیش بینی نمایند.

گزارش دهی و آیینهای بررسی (ارزیابی یا تجدیدنظر)

۲۲. دولتها و سازمانهای ضابط قانون روشهای گزارش دهی و بررسی مؤثری برای تمامی موارد اشاره شده در اصول ۶ و ۱۱ (و) مقرر خواهند نمود. دولتها و سازمانهای ضابط قانون اطمینان حاصل خواهند نمود که این موارد گزارش شده بر اساس اصول فوق الذکر با روش مؤثری بررسی شده و توسط مقامات مستقل اداری و قضایی در مواردی اقدام به اعمال صلاحیت می‌شود؛ در موارد منجر به جراحت جدی یا عواقب شدید دیگر، گزارش تفصیلی بافوریت به مقامات ذی‌ربط مسؤول برای بررسی اداری و کنترل قضایی ارسال خواهد شد.

۲۳. افرادی که در اثر استفاده از زور یا اسلحه تحت تأثیر قرار گرفته‌اند یا نمایندگان حقوقی آنها به فراگرد مستقلی برای بررسی دسترسی خواهند داشت، از جمله مراحل رسیدگی قضایی در صورت مرگ این‌گونه افراد، این مقررات شامل بازماندگان آنها خواهد شد.

۲۴. دولتها و سازمانهای ضابط قانون اطمینان حاصل خواهند نمود که مقامات ارشد در صورتی که آگاه بوده یا قاعداً می‌بایست آگاه باشند که ضابطین تحت امر آنها به طور غیرقانونی به زور و اسلحه متوسل می‌شوند یا شده‌اند و تدابیر لازمه را برای پیشگیری و ممانعت یا گزارش دادن این‌گونه موارد اتخاذ نمی‌نمایند، مسؤول باشند.

۲۵. دولتها و سازمانهای ضابط قانون اطمینان حاصل نمایند که هیچ نوع مجازات جزایی یا انتظامی بر علیه ضابطینی که در اجرای قواعد اعمال ضابطین قانون و این اصول

اساسی، از اجرای دستور استفاده از زور یا اسلحه سر باز می زنند یا وقوع چنین مواردی را توسط سایر ضابطین گزارش می کنند، اعمال نشود.

۲۶. در مواردی که ضابطین قانون آگاه باشند دستور استفاده از زور یا اسلحه که منجر به مرگ یا جراحت جدی افراد می شود آشکارا غیرقانونی است و دارای فرصت معقول برای امتناع از اجرای آن باشد، اطاعت از دستورات مافوق نمی تواند به هیچ عنوان پذیرفته شود.